

yolunda teklifte bulunuyduysa da Resûlullah'ın sürgüne gönderdiği bir kimseyi geri getiremeyeceklerini söyleyerek kabul etmediler. Fakat Hz. Osman halife olunca amcasını Tâîf'ten Medine'ye çağırıldı ve ayrıca kendisine 100.000 dirhem verdi. Hakem'i geri çağırmasının yanlış bir davranış olduğu söylenince de Peygamber hayatta iken amcasının geri getirilmesi hususunda ondan söz aldığı ileri sürdü. Hz. Osman'ın bu tutumunun, daha sonra kendisine karşı gerçekleştirilecek ayaklanmanın sebeplerinden birini teşkil ettiği belirtilmektedir.

Hakem, Hz. Osman'a karşı başlatılan isyandan birkaç ay önce Medine'de öldü. Onun vefat tarihi 32 (652) olarak da kaydedilmektedir (İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 346). Hz. Osman, Hakem'in ölümünden sonra mezarını üzerine bir mahfaza örterek koruma altına almıştır.

Resûl-i Ekrem'in sohbetinden gereği gibi faydalanmadığı bildirilen Hakem ve soyu aleyhinde Hz. Peygamber'den ve sahâbilerden sahih olmadığı belirtilen pek çok haber nakledilmiştir (bk. Heysemî, V, 241-244; İbn Hacer, *el-Metâlibü'l-âliye*, IV, 329-332).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn İshak, *es-Sire*, s. 125-126; Vâkıdî, *el-Megâzi*, II, 594, 846; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 447; Yahyâ b. Maîn, *et-Târîh*, II, 124; Câhiz, *el-Burşân ve'l-Urcân* (nşr. M. Mursî el-Havli), Beyrut 1407/1987, s. 69, 275, 276, 362; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 194, 353, 576; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), X, 58; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 20; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), I, 359-360; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, II, 37-38; Zehebî, *el-İber*, I, 23; a.mlf., *A'lâmü'n-nübe-lâ*, II, 107-108; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: 'Ahdü'l-hulefâ'i'r-râşidîn*, s. 365-368; a.mlf., *Tecridü esmâ'i's-sahâbe*, Haydarâbâd 1315, I, 135; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâ'id*, V, 241-244; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, Beyrut 1988, XIII, 9; a.mlf., *el-İşâbe*, I, 345-346; a.mlf., *el-Metâlibü'l-âliye*, IV, 329-332; Abdüsselâm Hârûn, *Tehzîbü Sireti İbn Hişâm*, Kahire 1402/1982, s. 79.

SELMAN BAŞARAN

HAKEM b. KEYSÂN

(الحكم بن كيسان)

(ö. 4/625)

Bi'rîmaûne'de şehid olan sahâbilerden.

Ebû Cehil'in babası Hişâm b. Mugire el-Mahzûmî'nin kölesidir. 2. yılın Receb ayında (Ocak 624) Abdullah b. Cahş idaresinde gönderilen bir müfreze Batn-ı Nahle'ye ulaşır orada beklerken Amr b. Hadramî, Osman b. Abdullah, Nevfel b. Abdullah ve Hakem b. Keysân'ın bulun-

duğu bir Kureyş kervanının Tâîf'ten dönmekte olduğunu farketti. Sahâbiler, haram ayların son gününde bulunmaları sebebiyle kervana hücum edip etmemekte tereddüt gösterdiler. Ancak bir gün sonra kervanın Mekke haremine gireceğini ve yeni bir yasağın başlayacağını düşünerek Abdullah b. Cahş'ın emriyle kervana saldırdılar. Vâkıd b. Abdullah kafilenin başkanı Amr b. Hadramî'yi öldürdü. Seriyede bulunan diğer sahâbiler, kaçmakta olan Osman b. Abdullah b. Mugire ile Hakem b. Keysân'ı yakalayıp Medine'ye götürdüler. Hakem'in müslüman olmasını isteyen Resûl-i Ekrem onu ısrarla İslâm'a davet ediyor, Hz. Ömer ise boynunun vurulmasını teklif ediyordu. Sonunda Müslümanlığı kabul eden Hakem 4. yılın Safer ayında (Temmuz 625) Bi'rîmaûne'de şehid oldu. Resûlullah'a onun öldürülmesini teklif eden Hz. Ömer'in bu davranışından dolayı pişman olduğu ve çok üzülmediği rivayet edilir. Hakem b. Keysân, İslâm tarihindeki ilk seriyede ele geçirilen ve müslüman olan ilk esirdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsim, "Mesâcid", 297; Vâkıdî, *el-Megâzi*, Beyrut 1984, I, 15-16; İbn Hişâm, *es-Sire*, II, 252, 255; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 10-11, 51-53; IV, 137-138; Belâzürî, *Ensâb*, I, 372, 382; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 410-411, 545-546; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, Beyrut 1965, II, 113-114, 171-172; a.mlf., *Üsdü'l-gâbe*, II, 41; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zadü'l-me'âd*, Kahire 1970, II, 94; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 347.

MEHMET ALİ KAPAR

HAKEM b. UKKÂŞE

(حكم بن عكاشة)

(ö. 467/1075)

Endülüs'ün

meşhur kumandan ve valilerinden.

İspanyol asıllı mühtedilerden olan (mülledün) Hakem b. Ukkâşe Kurtuba'da doğup büyümüştür. Endülüs Emevî Devleti'nin yıkılması üzerine Kurtuba'da kurulan Cehverîler Devleti'nin veziri İbnü's-Sekkâ'nın yardımcılığını yaptı. İbnü's-Sekkâ'nın 455'te (1063) öldürülmesinin ardından yakalanarak hapse atıldı. Ancak çok geçmeden hapisten kurtuldu ve Tuleytula'ya hükmeden Zünnûniler'e sığındı. Hânedanın emiri Me'mûn (Yahyâ b. İsmâil), onun cesur kişiliğinden ve Kurtuba halkını tanımasından faydalanarak Abbâdiler'in elinde bulunan Kurtuba'yı zaptetmesi için şehir yakınındaki kalelerden birini kendisine iktâ etti. Hakem, civardan topladığı kişilerle kalede durumuna

sağlamlaştırdıktan sonra şehir halkının bir kısmının da desteğiyle bir gece gizlice Kurtuba'ya girmeyi başardı. Abbâdiler adına şehir idare eden Sirâcüddevle Abbâd b. Muhammed'i ve kumandan İbn Martin'i öldürterek şehrin tamamına hâkim oldu. Kurtubalılar'ı da Me'mûn'a biat etmeye çağırdı. Bu sırada Belensiye'de (Valencia) bulunan Me'mûn Kurtuba'nın ele geçirildiğini haber alınca oraya hareket etti ve kalabalık bir merasim alayı eşliğinde şehre girdi (467/1075).

Me'mûn kısa bir süre sonra vefat edince yerine geçen oğlu Yahyâ el-Kâdir Kurtuba'nın idaresini Hakem b. Ukkâşe'ye bıraktı. Diğer taraftan Kurtubalılar'ın bir kısmı şehrin tekrar Abbâdiler'in eline geçmesini istedikleri için Abbâdî Emîri Mu'temid-Alellah'a haber göndermişlerdi. Bunun üzerine Mu'temid Kurtuba'yı muhasara altına aldı; mukavemet edemeyeceğini anlayan Hakem b. Ukkâşe şehirden kaçmak zorunda kaldı. Ancak çok geçmeden bir yahudi tarafından yakalanarak öldürüldü (29 Zilhicce 467/15 Ağustos 1075). Hakem b. Ukkâşe'nin iyi bir şair olan oğlu Hariz (Hureyz) ise Tuleytula'ya kaçmayı başardı ve Zünnûniler'den Yahyâ el-Kâdir b. Me'mûn tarafından Rabah Kalesi'ne vali tayin edildi.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn İzârî, *el-Beyânü'l-mugrib*, II, 161; İbnü'l-Hatîb, *A'mâlü'l-a'lâm* (nşr. E. Lévi-Provençal), Beyrut 1956, s. 158-159; İbn Haldûn, *el-İber*, IV, 161; M. Abdullah İnân, *Düvelü'l-tavâ'if*, Kahire 1969, s. 103-104; Ahmed Fikrî, *Kurtuba fi'l-âşri'l-İslâmî*, İskenderiye 1983, s. 131-132; Seyyid Abdülaziz Sâlim, *Kurtuba hâdîratü'l-hilâfe fi'l-Endelüs*, İskenderiye 1984, s. 138-139; A. Huici Miranda, "al-Hakam b. Ukkâşa", *EP* (Ing.), III, 73.

MEHMET ÖZDEMİR

HAKEM VAK'ASI

Sıffin Savaşı'nda (37/658)

Muâviye'nin ordusu

yenilmek üzere iken

Amr b. Âs'ın Mushaf sayfalarını

mızraklara taktırarak

her iki tarafı da Kur'an'ın hakemliğini

kabule çağırmasıyla başlayan olay

(bk. SİFFİN SAVAŞI).

HAKEMİYYE

(الحكمية)

Şii âlimlerinden

Hişâm b. Hakem'in

(ö. 179/795-96 [?])

görüşlerini benimseyen

ve Hişâmiyye diye de anılan Şii grup

(bk. HİŞÂM b. HAKEM).